

Symposium poświęcone zostało ważnej i aktualnej tematyce. Problematyka ochrony praw dziecka powinna być podejmowana w różnych środowiskach, także w Kościele. W czasie sympozjum podkreślono, że obecnie trwa proces wprowadzania zmian przedstawionych przez Stolicę Apostolską do „Wytocznych i Aneksów regulujących postępowanie Kościoła w Polsce wobec sprawców molestowania seksualnego osób niepełnoletnich oraz pomocy ofiarom”. Normy te, po uzyskaniu zatwierdzenia ze strony Stolicy Apostolskiej, zapewne zaczną obowiązywać w niedalekiej przyszłości.

PAWEŁ LEWANDOWSKI

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
„REDDITE ERGO QUAE SUNT CAESARIS CAESARI
ET QUAE SUNT DEI DEO”

Z OKAZJI 50-LECIA PRACY NAUKOWEJ

KS. PROF. JÓZEFA KRUKOWSKIEGO

Lublin, 27 stycznia 2015 roku

Dnia 27 stycznia 2015 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa „*Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo*” z okazji 50-lecia pracy naukowej ks. prof. dra hab. Józefa Krukowskiego. Została ona zorganizowana przez Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, Katedrę Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL, Komisję Prawniczą Oddział Polskiej Akademii Nauk w Lublinie, Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Naukowego KUL, Stowarzyszenie Kanonistów Polskich oraz Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL.

Dostojny Jubilat, ks. prof. dr hab. Józef Krukowski¹, syn Józefa i Katarzyny z d. Łukaszczyk, urodził się 4 stycznia 1936 r. w Sułowcu koło Zamościa. Szkołę pod-

¹ Życiorys ks. prof. Krukowskiego na podstawie: M. SITARZ, *Profesor Profesorów. Laudacja wygłoszona dla ks. prof. Józefa Krukowskiego z okazji wręczenia Nagrody Imienia Księdza Idziego Radziszewskiego. Lublin, KUL, 16 maja 2012 r.*, „Teka Komisji Prawniczej. Oddział PAN w Lublinie” 5 (2012), s. 5-12; TENŻE, *Charakterystyka działalności naukowej ks. prof. Józefa Krukowskiego*, [w:] *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Krukowskiemu z okazji 50-lecia pracy naukowej*, red. M. Sitarz, P. Stanis, H. Stawniak, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2014, s. 3-10; TENŻE, *Wykaz publikacji ks. prof. Józefa Krukowskiego*, [w:] *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari*, s. 11-53.

stawową ukończył w 1949 r. w Radecznicy, liceum ogólnokształcące w 1953 r. w Lublinie. W tym samym roku wstąpił do Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Lublinie, które ukończył w 1959 r., przyjmując święcenia kapłańskie. Jednocześnie odbył studia na Wydziale Teologicznym KUL, które ukończył uzyskując tytuł magistra teologii. Po przyjęciu sakramentu święceń pracował w parafii Niedrzwica Kościelna i Szczepleszynie. W 1961 r. biskup lubelski Piotr Kałwa skierował Jubilata na studia stacjonarne na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL, które ukończył w 1964 r., uzyskując stopień magistra i licencjata prawa kanonicznego. Następnie został zatrudniony jako asystent na tymże Wydziale. W 1968 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, w 1973 r. stopień naukowy doktora habilitowanego, w 1978 r. tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, w 1985 r. profesora zwyczajnego nauk prawnych.

Jednocześnie w latach 1964-1972 sprawował urząd notariusza, a następnie do 2002 r. sędziego Sądu Metropolitalnego w Lublinie. W latach 1978-1987 był dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego KUL. W tym czasie pokonał różnego rodzaju trudności formalne i personalne, doprowadzając do reaktywacji w 1981 r. Sekcji Prawa. W 1984 r. Wydział przyjął nową nazwę – Wydział Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych.

Ksiądz Profesor swoją 50-letnią działalność dydaktyczną prowadził w trzech uczelniach: w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1964-), w Akademii Teologii Katolickiej (1992-2000) i w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (2000-). Przedmiotem Jego wykładów były i są następujące dyscypliny: wstęp do nauki o państwie i prawie, kościelne prawo karne, prawo małżeńskie, kościelne prawo administracyjne, kościelne prawo publiczne, normy o chrześcijanach, ustrój hierarchiczny Kościoła, prawo konkordatowe, prawo międzynarodowe publiczne oraz prawo wyznaniowe.

Jubilat jest autorem 719 publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu prawa kanonicznego, kościelnego prawa publicznego oraz prawa wyznaniowego, w tym 12 monografii naukowych, a także redaktorem i współautorem 44 zbiorowych publikacji książkowych. Artykuły Księdza Profesora zostały opublikowane w językach: polskim, łacińskim, angielskim, niemieckim, francuskim, włoskim, hiszpańskim, słowackim i czeskim.

Ksiądz Profesor wypromował do tej pory 204 magistrów i 46 doktorów nauk prawnych w zakresie prawa i w zakresie prawa kanonicznego. Żaden inny profesor KUL ani UKSW nie wypromował tylu doktorów. Spośród nich ośmiu uzyskało stopień doktora habilitowanego (ks. Florian Lempa, ks. Ryszard Sztuchmiller, ks. Krzysztof Warchałowski, ks. Krzysztof Orzeszyna, ks. Mirosław Sitarz, ks. Tomasz Rakoczy, Małgorzata Czuryk, Paweł Sobczyk). Jubilat jest także promotorem 5 doktorów honoris causa (Bernd Rüthers, abp Józef Kowalczyk, kard. Tarcisio Bertone, Hanna Suchocka, kard. Francesco Coccopalmerio).

Ksiądz Profesor wykładał gościnnie w uniwersytetach amerykańskich i kanadyjskich, m.in. w Catholic University of America, Washington, District of Columbia

(1986); St. Paul University, Ottawa (1985); Wayne State University, Detroit, Michigan (1988); St. John University, Jamaica, New York (1992); Union University, Albany, New York (1992); St. Mary University, San Antonio, Texas (1992); a także w Akademii Teologicznej w Iwano-Frankowsku na Ukrainie (2003).

Jubilat uczestniczył w wielu krajowych i międzynarodowych kongresach i konferencjach naukowych, podczas których wygłaszał referaty i przewodniczył sesjom, m.in. w takich ośrodkach naukowych jak: Leuven (1976), Pamplona (1976), Rzym (1977, 1980, 1993, 2000, 2007, 2008, 2009, 2011), Warszawa (1977, 2011), Fryburg Szwajcarski (1981), Ottawa (1985), Monachium (1987), Waszyngton (1988), Paryż (1990, 2011), Lugano (1992), Lublin (1993), Bischofsgrün (1997), Kraków (1997, 2001), Praga (1998), Bratysława (1999), Wrocław (1999), Budapeszt (1999), Brno (2000), Preszów (2000), Stuttgart (2000), Saloniki (2001), Trewir (2001, 2008), Trnawa (2012), Mińsk (2005), Berlin (2007), Moskwa (2007), Grodno (2007), Wenecja (2008), New Dehli (2008).

Rezultatem zainteresowań badawczych Księdza Profesora jest Jego inicjatywa wydania przez Stowarzyszenie Kanonistów Polskich wielotomowego, pierwszego w polskiej literaturze prawniczej komentarza egzegetycznego do kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego (Poznań 2003-). Jubilat jest redaktorem naukowym tego wielkiego dzieła i jednocześnie autorem aż 709 komentarzy do poszczególnych kanonów z różnych ksiąg kodeksowych. *Komentarz* stanowi pomoc nie tylko dla naukowców i wykładowców, ale także dla osób, które zajmują się stosowaniem prawa w Kościele na co dzień.

Ze względu na kompetencje merytoryczne Księdza Profesora w latach 1975-81 był członkiem Komisji Prawnej Episkopatu Polski, przygotowującej projekt konwencji między Stolicą Apostolską i Polską, a w latach 1994-1997 pełnił funkcję eksperta Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektu ustawy o ratyfikacji Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. W latach 1993-1997 pełnił funkcję przedstawiciela Episkopatu Polski przy Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. W latach 1997-2000 był członkiem doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych, którego zadaniem było opiniowanie wniosków dotyczących ratyfikacji przez Polskę umów międzynarodowych. Papież Jan Paweł II w 1985 r. powołał Księdza Profesora w skład międzynarodowego zespołu konsultorów Papieskiej Rady Tekstów Prawnych. Funkcję tę pełni do dzisiaj.

Z inicjatywy Jubilata powstał Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Naukowego KUL (1990), którego jest przewodniczącym. Jest założycielem i przewodniczącym komitetu redakcyjnego czasopisma naukowego „Roczniki Nauk Prawnych” wydawanego przez Towarzystwo Naukowe KUL (1990-), a od 2001 r. przewodniczącym Rady Naukowej tegoż periodyku. Dziełem Księdza Profesora, jako założyciela i redaktora, jest periodyk „Kościół i Prawo”. Był również redaktorem działu prawa w *Encyklopedii Katolickiej*, do której napisał ponad 90 haseł, oraz redaktorem działu „prawo kanoniczne” i „prawo wyznaniowe” w Redakcji *Wielkiej Encyklopedii Prawa* (Warszawa 2003-).

Jubilat należy do znamienitych stowarzyszeń i organizacji naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, m.in. do międzynarodowego stowarzyszenia kano-nistów Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo z siedzibą w Rzymie, Polskiego Towarzystwa Prawa Konstytucyjnego, Stowarzyszenia Kano-nistów Polskich, Towarzystwa Naukowego KUL, Lubelskiego Towarzystwa Nau-kowego, Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego i Stowarzyszenia Absol-wentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL.

Za ogromny wkład w rozwój nauki i działalność publiczną Ksiądz Profesor otrzymał wiele odznaczeń i nagród, m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2000), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2006), Medal za zasługi dla Katolickiego Uni-wersytetu Lubelskiego (2006), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2009), Medal Złoty Prezydenta RP za Długoletnią Służbę (2009), Statuetkę „Sursum corda” Redaktora Naczelnego Katolickiego Tygodnika „Niedziela” (2009), Srebrny Medal od papieża Benedykta XVI w 4. roku jego pontyfikatu (2010), Nagrodę „Peregrinus z Opola” (2010), Medal Prezydenta Miasta Lublina (2011) oraz Nagrodę im. Księdza Idziego Radziszewskiego (2012). W 1994 r. abp Bolesław Pylak, metropolita lubelski, nadał Jubilatowi godność kanonika honorowego Kapituły Kolegiackiej w Chełmie.

Otwarcia Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo” z okazji 50-lecia pracy naukowej Jubilata dokonali ks. dr hab. Mirosław Sitarz, prof. KUL, kierownik Katedry Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL, oraz ks. dr hab. Piotr Stanisław, prof. KUL, dziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. W swoim słowie ks. prof. Sitarz poinformował licznie zebranych uczestników konferencji o mo-tywach jej zorganizowania: 50. rocznicy pracy naukowej ks. prof. Józefa Krukow-skiego, 30. rocznicy uzyskania przez Niego tytułu profesora zwyczajnego nauk praw-nych, 30. rocznicy pracy Jubilata w Papieskiej Radzie Tekstów Prawnych oraz 30. rocznicy pracy Księdza Profesora w Katedrze Kościelnego Prawa Publicznego i Kon-stitucyjnego KUL (w tym 26 lat na stanowisku jej kierownika). Z kolei ks. prof. Stanisław powitał wszystkich prelegentów i uczestników konferencji.

Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo” składała się z trzech części: dwóch naukowo-roboczych i jednej uroczystej.

Pierwszej części przewodniczył bp dr hab. Artur G. Miziński, sekretarz generalny Konferencji Episkopatu Polski, wykładowca na Wydziale Prawa, Prawa Kano-nicznego i Administracji KUL. Prelegentami tej sesji byli: dr hab. Paweł Sobczyk, prof. UO, kierujący Zakładem Prawa Konstytucyjnego i Wyznaniowego Uniwersytetu Opolskiego; dr Michał Poniatowski, adiunkt Katedry Kanonicznego Prawa Admini-stracyjnego i Prawa o Dobrach Doczesnych Kościoła na Wydziale Prawa Kano-nicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; oraz ks. prof. dr hab. Ryszard Szttychmiller, kierownik Katedry Prawa Kanonicznego i Wyzna-niowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Referat pt. *Dobro człowieka jako cel współdziałania państwa i Kościoła oraz związków wyznaniowych* prof. Paweł Sobczyk przedstawił w sześciu punktach: 1) zagadnienia wprowadzające; 2) dobro człowieka w debacie konstytucyjnej; 3) klasyczne interpretacje współdziałania; 4) dobro człowieka jako cel współdziałania; 5) formy współdziałania dla realizacji dobra człowieka; 6) zagadnienia podsumowujące. Wystąpienie prowadzone w ciekawej i klarownej konwencji, popartej dodatkowo czytelną prezentacją multimedialną, koncentrowało się na analizie art. 25 ust. 3 *in fine* Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. Prelegent podkreślił, że w dużej mierze od aktywności Kościoła zależy, w jakim stopniu realizowany będzie model separacji skoordynowanej w relacji Kościół–państwo.

Dr Michał Poniatowski podjął temat *Aktualna problematyka nabycia przez kościelne osoby prawne statusu organizacji pożytku publicznego*. Ponieważ Prelegent ukończył i prawo, i prawo kanoniczne oraz jest wpisany na listę adwokacką Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i prowadzi ogólną praktykę adwokacką, referat miał ściśle praktyczny wydźwięk. Szczególnie wartościowe okazało się przedstawienie najczęstszych błędów popełnianych przez kościelne osoby prawne w prowadzeniu organizacji pożytku publicznego oraz rady, w jaki sposób je wyeliminować.

Ostatni referat pierwszej części konferencji pt. *Spór o klauzulę sumienia w Polsce* wygłosił ks. prof. Ryszard Sztuchmiller. Temat ten opracował w pięciu punktach: 1) przyczyny sporu o klauzulę sumienia i jej zakres; 2) najważniejsze normy prawa polskiego dotyczące klauzuli sumienia; 3) nowe otwarcie problematyki klauzuli sumienia w Rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy; 4) nowe propozycje norm o klauzuli sumienia; 5) wnioski końcowe. Prelegent wskazał, że zgodnie ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego z 1991 r. wolność sumienia i wyznania obejmuje nie tylko prawo do reprezentowania swobodnie wybranego światopoglądu, ale wynika z niej przede wszystkim prawo do postępowania zgodnie z własnym sumieniem, czego konsekwencją jest także wolność od przymusu postępowania wbrew swojemu sumieniu.

Pierwszą część konferencji zamknęła dyskusja, w której pytania zadali: dr hab. Jadwiga Potrzeszcz, adiunkt w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa KUL, oraz sam Jubilat, ks. prof. Józef Krukowski.

Z powodu nieobecności bpa Antoniego Dziemianki, sekretarza generalnego Konferencji Katolickich Biskupów Białorusi, przewodniczenie drugiej części Konferencji powierzone zostało ks. dr. hab. Krzysztofowi Warchałowskiemu, prof. UKSW, rektorowi Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Warszawsko-Praskiej i prodziekanowi Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W tej części referaty wygłosili: dr Monika Menke, adiunkt Katedry Prawa Kościelnego na Wydziale Teologii Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, prof. dr doc. Damián Němec OP, kierownik Katedry Prawa Kościelnego na Wydziale Teologii Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, oraz dr hab. Małgorzata Czuryk, dyrektor Instytutu Prawa i Administracji na Wydziale Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Obrony Narodowej w Warszawie.

Referat pt. *Organizacja i funkcjonowanie duszpasterstwa wojskowego w Republice Czeskiej* dr Monika Menke przedstawiła w czterech punktach: 1) wstęp; 2) określenie normatywne; 3) przywracanie i organizacja duszpasterstwa wojskowego w Republice Czeskiej; 4) zakończenie. Prelegentka wskazała, że model działalności Kościołów w Armii Republiki Czeskiej różni się od innych krajów europejskich, w których poszczególne Kościoły działają w siłach zbrojnych zazwyczaj niezależnie od siebie. Poruszoną materię w Czechach reguluje trójstronna umowa ekumeniczna, zgodnie z którą kapelan polowy rozumiany jest jako wspólny reprezentant Kościołów. Z tego powodu w Republice Czeskiej nie doszło do erygowania przez Stolicę Apostolską oddzielnej jednostki organizacyjnej Kościoła katolickiego (ordynariatu polowego jako Kościoła partykularnego), lecz zaistniała wspólna, określona ekumenicznie, działalność kilku Kościołów i wspólnot religijnych. Jak podkreśliła Prelegentka, głównym powodem tego nietypowego rozwiązania jest głębokie zsekularyzowanie czeskiego społeczeństwa.

Drugi referat pt. *Regulacja nauki religii katolickiej w konkordatach z państwami postkomunistycznymi* wygłosił prof. dr doc. Damián Němec OP. Na początku swojego wystąpienia Prelegent poinformował uczestników konferencji, że zainspirowany referatem ks. prof. Sztychmintera o klauzuli sumienia w Polsce przygotowany przez siebie referat przedstawi w skrócie i zaakcentuje najważniejsze kwestie związane z konkordatami poszczególnych państw postkomunistycznych i zawartymi w nich regulacjami odnośnie do nauki religii katolickiej. Po przedstawieniu zaplanowanego tematu w drugiej części wystąpienia Prelegent kontynuował problematykę podjętą przez ks. prof. Sztychmintera, omawiając przepisy prawne dotyczące klauzuli sumienia w Republice Czeskiej.

Ostatni referat pt. *Edukacja religijna w szkołach publicznych w Finlandii* wygłosiła dr hab. Małgorzata Czuryk. Prelegentka zapoznała słuchaczy z ciekawym modelem wychowania religijnego w Finlandii. Wyznanie ewangelicko-luterańskie jest oficjalną religią w tym kraju, obok Kościoła prawosławnego, który uznawany jest za drugi kościół państwowy. W Finlandii stosunkowo dużą grupę stanowią także zadeklarowani ateści. W oparciu o ustawę o wolności religijnej każdy uczeń w szkole podstawowej i ponadpodstawowej ma prawo do nauki religii zgodnie ze swoim wyznaniem. Za jej organizację i finansowanie odpowiedzialne są samorządy. Uczniowie, którzy nie uczęszczają na katechizację, mają prawo do udziału w zajęciach z etyki. Na maturze istnieje możliwość zdawania egzaminu z religii lub etyki.

Po wysłuchaniu referatów odbyła się dyskusja, w której pytania zadali: ks. dr hab. Krzysztof Orzeszyna, prof. KUL, kierownik Katedry Praw Człowieka KUL; ks. prof. Ryszard Sztychminter; ks. kmdr dr Zbigniew Jaworski, wiceoficjał Sądu Metropolitalnego Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej; ks. prof. K. Warchałowski; dr hab. M. Czuryk; ks. dr Stanisław Plichta, członek Stowarzyszenia Kanonistów Polskich.

Trzecia część Konferencji o charakterze uroczystym zgromadziła największą liczbę uczestników. Wszystkie miejsca siedzące w auli C-1031 Collegium Ioannis Pauli II zostały zajęte. Członkowie Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji

KUL wystąpili w togach akademickich. Wielu spośród nich było studentami i wychowankami dostojnego Jubilata. Tę podniosłą część konferencji moderował ks. prof. Piotr Stanisławski, który na początku powitał wszystkich zgromadzonych gości, w szczególności ks. prof. dra hab. Antoniego Dębińskiego, rektora KUL, bpa dra Ryszarda Karpińskiego, biskupa seniora Archidiecezji Lubelskiej, bpa dra hab. Artura G. Mizińskiego, delegatów bpa dra Stanisława Gądeckiego, bpa prof. Tadeusza Pikusa, abpa Henryka Hosera oraz bpa prof. Andrzeja Dziuby, ponadto ks. inf. dra Ireneusza Skubisia, a także przedstawiciele Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Następnie głos zabrał Ksiądz Rektor, który podkreślił, że uwaga wszystkich skupia się w tym dniu wokół postaci wyjątkowej: wybitnego prawnika, wieloletniego profesora kilku uniwersytetów, uczonego, który podejmował ważne i trudne zagadnienia związane z relacją między państwem a Kościołem. Ks. prof. Dębiński podkreślił też, że dostojny Jubilat w sposób trwały wpisał się w historię KUL.

Kolejnym punktem programu była laudacja ks. prof. Piotra Stanisława na cześć ks. prof. Krukowskiego. W laudacji Ksiądz Dziekan przedstawił działalność naukową Jubilata. Przypomniął zasługi Księdza Profesora dla KUL, zwłaszcza dla Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji. Wyliczył zasługi na polu kształtowania nowych granic prawnych zapewniających Kościołowi w Polsce po 1989 r. poszanowanie wolności religijnej w wymiarze indywidualnym i instytucjonalnym. Wspomnił działalność Jubilata w służbie Kościołowi powszechnemu. Ksiądz Dziekan określił ks. prof. Krukowskiego naukowcem wnikliwym, twórczym i konsekwentnym, o pasji badawczej niebywalej siły.

Po laudacji na cześć dostojnego Jubilata ks. prof. Sitarz dokonał prezentacji Księgi Jubileuszowej *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesaris et quae sunt Dei Deo* dedykowanej Księdzu Profesorowi Józefowi Krukowskiemu z okazji 50-lecia pracy naukowej (red. M. Sitarz, P. Stanisławski, H. Stawniak, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2014, ss. 926 + 10 nlb). Księga Jubileuszowa jest kontynuacją opublikowanego w 2004 r. z okazji 40. rocznicy pracy naukowej ks. prof. Krukowskiego, cieszącego się ogromnym uznaniem, cytowanego przez wybitnych prawników w kraju i za granicą, dzieła *Ecclesia et Status* (red. A. Dębiński, K. Orzeszyna, M. Sitarz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2004, ss. 986).

Ks. prof. Sitarz podkreślił, że księga *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesaris et quae sunt Dei Deo* [„Oddajcie więc Cezarowi to, co należy do Cezara, a Bogu to, co należy do Boga” (Mt 22,21)] jest dziełem współpracy 53 autorów – Profesorów, Przyjaciół i Wychowanków Jubilata z 12 ośrodków naukowych w kraju i 5 z zagranicy. Księgę Jubileuszową otwierają listy gratulacyjne: ks. prof. A. Dębińskiego – rektora KUL, ks. prof. Stanisława Dziekońskiego – rektora UKSW, ks. prof. Augustyna Eckmanna – prezesa Towarzystwa Naukowego KUL, prof. Tomasz Trojanowski i prof. Jana Glińskiego – prezesa i wiceprezesa Oddziału PAN w Lublinie oraz ks. prof. Leszka Adamowicza – dyrektora Instytutu Prawa Kanonicznego KUL.

Księga Jubileuszowa składa się z dwóch części. Pierwsza zatytułowana *Wokół osoby Jubilata* zawiera: charakterystykę działalności naukowej ks. prof. Krukowskiego, wykaz publikacji Jubilata, wykaz prac dyplomowych pisanych pod kierunkiem Księdza Profesora z podziałem na prace magisterskie i prace doktorskie, wykaz doktorów honoris causa wypromowanych przez Jubilatę oraz wykaz doktorów Księdza Profesora, którzy uzyskali stopień doktora habilitowanego. Część druga publikacji zawiera teksty artykułów ułożone merytorycznie w cztery grupy: kościelne prawo publiczne (10 artykułów), historia i filozofia prawa (6 artykułów), prawo kanoniczne (20 artykułów) oraz prawo (16 artykułów). Całość zamykają noty o autorach.

Wręczenia książki *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo* dokonał Rektor KUL, składając z tej okazji życzenia dostojnemu Jubilatowi.

Kolejnym punktem programu były przemowy zaproszonych gości. Głos zabrali: bp Ryszard Karpiński, prof. Jan Gliński, ks. prof. Wojciech Góralski, ks. prof. Krzysztof Warchałowski, ks. prof. Augustyn Eckmann, ks. prof. Henryk Stawniak oraz ks. prof. Józef Krzywda. Szczególnie przejmująca była wypowiedź bpa Ryszarda Karpińskiego, kolegi Jubilata ze „szkolnej ławy” i z Metropolitalnego Seminarium Duchownego, który nawiązując do tytułu Księgi Jubileuszowej wspomniał o tym, jak jego i Jubilata pokolenie uczyło się dystansu do „cezara”, który ciągle się zmieniał: najpierw rządy cesarza Franciszka, potem czasy okupacji, następnie władza komunistów. Niezmienny pozostał jedynie Kościół, który cały czas trwa.

Jako ostatni głos zabrał sam Jubilat. Ksiądz Profesor podziękował organizatorom Międzynarodowej Konferencji Naukowej, szczególnie jej inicjatorowi ks. prof. Sitarzowi, a także redaktorom i autorom artykułów Księgi Jubileuszowej: „Księga pamiątkowa i Wasza obecność napełniają moje serce radością i wdzięcznością za wszelkie dobro, jakie otrzymałem od Boga i od ludzi”. Jubilat w swojej przemowie zawarł wiele wątków osobistych. Wspominał o początkowej niechęci do odbywania studiów z zakresu prawa kanonicznego i podjętą u bpa Piotra Kałwy próbę zmiany kierunku studiów. Z biegiem lat prawo stało się życiową pasją Księdza Profesora. Po habilitacji kard. Stefan Wyszyński, prymas Polski, zlecił Jubilatowi badania krytyczne nad problematyką stosunków państwo–Kościół i włączył do Komisji Prawnej Episkopatu Polski. Jednak w warunkach totalitaryzmu komunistycznego cenzura nie zezwalała publikować artykułów oscylujących wokół tego zagadnienia. Z tego powodu ks. prof. Krukowski równolegle prowadził badania związane z rewizją Kodeksu Prawa Kanonicznego, które zaowocowały współpracą z Papieską Radą Tekstów Prawnych. Na kształt pracy naukowej Jubilata duży wywarł wpływ również papież Jan Paweł II, z którym Ksiądz Profesor często spotykał się w Watykanie. Na koniec dostojny Jubilat – nawiązując do słów wiersza *Daremne żale* Adama Asnyka: „Trzeba z żywymi naprzód iść, / Po życie sięgać nowe... / A nie w uwiedłych laurów liść / Z uporem stroić głowę” – wyraził wolę kontynuowania pracy naukowej i dydaktycznej.

Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo* została uświetniona śpiewami Chóru KUL. Uroczystość zakończyła się obiadem w Mensa Academica KUL.